

การสอนในพระพุทธศาสนา

TEACHING IN BUDDHISM

ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บทนำ

การสอนในพระพุทธศาสนา ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือพระอัจฉริยภาพด้านพระปัญญาคุณและพระมหากรุณาธิคุณของพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า และด้วยความโดดเด่นของการนำเสนอธรรมอย่างแจ่มแจ้ง ไม่ง่ายและไม่ยากเกินไปที่ผู้ฟังเมื่อฟังแล้วที่สามารถเข้าใจได้ ด้วยความโดดเด่นของการสอนของพระพุทธเจ้าในการแสดงธรรมโปรดคนที่ยังไม่มีศรัทธา และการสั่งสอนให้มีสติปัญญาแก่ผู้มีศรัทธา ทรงมีกุศโลบายเพื่อฝึกให้ผู้ถูกฝึกสามารถเข้าถึงได้อย่างคาดไม่ถึง นุ่มนวล จริงจัง รวมทั้งสั่งสอนวิธีต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นและก่อให้เกิดกัลยาณมิตร อันแสดงถึงภาพแห่งพระมหากรุณาอันยอดเยี่ยม

ด้วยความอุดมและความเจริญสูงสุดในกุศลธรรมครั้งพุทธกาล ความแตกต่างระหว่างวรรณะ ฐานะ ความเชื่อ การศึกษา ความคิดเห็นต่าง ๆ พระพุทธองค์ทรงใช้ความสามารถในการสมานความแตกต่างกันด้วยการยึดหลักธรรมและวินัยเป็นสำคัญ จากประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณและพระปัญญาธิคุณ เพราะพระพุทธองค์สามารถแสดงธรรมแก่ผู้คนทุกระดับ ด้วยความหลากหลายของหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดง และสามารถประเมิณผลจากมีผู้นำไปปฏิบัติจนเกิดมรรคผล และด้วยความหลากหลายของผู้ฟังที่มีหลายระดับ เช่นเดียวกัน จนมีการขอเข้าถึงพระองค์ว่าเป็นสรณะ ขอถึงพระรัตนตรัย และขอบรรพชา อุปสมบท พระพุทธองค์สามารถกำจัดช่องว่างและความแตกต่างด้วยสัจธรรม ด้วยการไม่ก่อให้เกิดระบอบวรรณะ และในที่สุดพระพุทธองค์ทรงปรารถนาให้พรหมจรรย์ อันจะก่อให้เกิดความเจริญของพระพุทธศาสนาต่อไป

ในการประกาศธรรม พระพุทธเจ้าได้รับสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอ ก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้ง

ปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุข แก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและ มนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามใน ท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีรูปในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม (มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น การประกาศธรรมตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็น ตถาคต เพราะการประกาศธรรมหรือการแสดงธรรม ดังที่ปรากฏในอนันตริยคาถาว่า เรายังไม่ ควรประกาศธรรมที่เราได้บรรลุด้วยความลำบาก เพราะธรรมนี้ ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ถูกราคะและโทสะ ครอบงำ จะรู้ได้ง่าย แต่เป็นสิ่งที่พาทวนกระแสนะเลเหี้ยม ลึกซึ้ง รู้เห็นได้ยาก ประณีต ผู้กำหนด ด้วยราคะ ถูกกองโมหะหุ้มห่อไว้ จักรู้เห็นไม่ได้ เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาดังนี้ พระทัยก็น้อมไป เพื่อการชวนชวนน้อย มิได้น้อมไปเพื่อแสดงธรรม ครั้นต่อมาท้าวสหัมบดีพรหมทราบความดำริ ในพระทัยของพระพุทธเจ้าว่า “ท่านผู้เจริญเอ๋ย โลกจะฉิบหายหนอ โลกจะพินาศหนอ เพราะ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปเพื่อการชวนชวนน้อย มิได้น้อม พระทัยไปเพื่อทรงแสดงธรรม” และหายไปจากพรหมโลกและมาปรากฏ ณ เบื้องหน้าของ พระพุทธเจ้า เปรียบประหนึ่งบุรุษมีกำลัง เหยียดแขนออก หรือคู้แขนเข้า แล้วห่มอุตตราสงค์ เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง คุณเขาเบื้องขวาลงบนแผ่นดิน ประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับ พลังทูลว่า ขอพระพุทธเจ้าได้โปรดแสดงธรรม ขอได้โปรดแสดงธรรม เพราะสัตว์ทั้งหลายผู้มี รูปในตาน้อยมีอยู่ สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้สดับธรรม เพราะจักมีผู้รู้ธรรม

ท้าวสหัมบดีพรหมได้ทูลอาราธนาเป็นพรหมนิคมคาถา โดยประพันธ์เป็นคาถาว่า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ข้าแต่พระองค์ผู้มีปัญญาดี มีสมันตจักขุ บุรุษผู้ยืนอยู่บนยอดเขาศิลาล้วน พึงเห็น หมู่ชนได้โดยรอบ ฉันทิ พระองค์ผู้หมดความโศกแล้ว ก็ฉันทันนั้น โปรดเสด็จขึ้นสู่ปราสาทคือ ธรรมแล้ว จักได้เห็นหมู่ชนผู้ตกอยู่ในความโศกและถูกชาติชราครอบงำได้ชัดเจน

ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร ผู้ชนะสงคราม ผู้นำหมู่ ผู้ไม่มีหนี้ ขอพระองค์โปรดลุก ขึ้นเสด็จจาริกไปในโลก

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดจงทรงแสดงธรรม เพราะจกมีผู้รู้ธรรม

พระพุทธเจ้าทรงประกาศธรรม

เมื่อพระพุทธเจ้ารับคำตามที่พรหมอาราธนาแล้ว ก็รู้ด้วยพระสัพพัญญุตญาณของพระองค์โดยการตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในตาน้อย มาก มีอินทรีย์แก่กล้าและอ่อน มีอาการดีและอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่ายและยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี และทรงพิจารณาเวไนยสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว ทั้งนอกจากบัวจมอยู่ในน้ำ บัวอยู่เสมอน้ำ บัวพ้นน้ำ 3 เหล่านี้ และในอรรถกถาได้กล่าวถึงบัวเหล่าที่ 4 คือบัวที่มีโรครยังไม่พ้นน้ำเป็นภักษาของปลาและเต่า ซึ่งมีได้ยกขึ้นสู่บาฬี แล้วแบ่งบุคคลเป็น 4 เหล่า คือ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1. อุคฆัตถัญญู เปรียบเหมือนบัวพ้นน้ำ ที่พอต้องแสงอาทิตย์แล้วก็บานในวันนี้
2. วิปจิตถัญญู เปรียบเหมือนบัวอยู่เสมอน้ำที่จะบานในวันรุ่งขึ้น
3. เนยยะ เปรียบเหมือนบัวจมอยู่ในน้ำที่จะขึ้นมาบานในวันที่ 3
4. ปทปรมะ เปรียบเหมือนบัวที่มีโรครยังไม่พ้นน้ำไม่มีโอกาสขึ้นมาบานเป็นภักษา

ของปลาและเต่า และได้ตรัสคาถาตอบท้าวสหัมบดีพรหมว่า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดจะพึง จงปล่อยศรัทธามาเกิด

เราได้เปิดประตูมตรธรรมแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว

ท่านพรหม เพราะเราสำคัญว่าจะลำบาก

จึงมิได้แสดงธรรมที่ประณีตคล่องแคล่วในหมู่มนุษย์

ในที่สุดท้าวสหัมบดีพรหมก็รู้ว่าพระพุทธเจ้าได้จะแสดงธรรมแล้ว และได้อันตรธาน

ไป

การสอนธรรม หรือการแสดงธรรม คือวิธีการสอนธรรม ซึ่งหมายถึงวิธีการเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการแสดงธรรมหรือในการสอนธรรม พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนสาวกของพระองค์ แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ผู้ที่ออกบวชเป็นบรรพชิตและผู้ครองเรือน การสั่งสอนในสมัยของพระองค์นั้นได้มีการแสดงธรรมทั้งที่เป็นนามธรรมและที่เป็นรูปธรรม ที่จัดเป็น

นามธรรมทรงใช้สิ่งที่ผู้ฟังคำสอนทราบมาก่อน ส่วนที่เป็นรูปธรรมทรงใช้สื่อที่มีอยู่ใกล้พระองค์และผู้ฟังประกอบเพื่อให้ได้ทราบได้เห็นสิ่งนั้นด้วย

ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตไม่เป็นคนมักมาก ไม่ได้คลายความเพียร ไม่ได้เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ พวกเธอจงเหี้ยมโหดสดับ เราได้บรรลุอมตธรรมแล้ว จะสั่งสอน จะแสดงธรรม พวกเธอเมื่อปฏิบัติตามที่เราสั่งสอน ไม่นานนักก็จัดทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด 2 อย่างนี้ บรรพชิตไม่พึงเสพ กล่าวคือ

1. กามสุขัลลิกานุโยคในกามทั้งหลาย (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย) เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

2. อัตตกิลมณานุโยค (การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ภิกษุทั้งหลาย มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด 2 อย่างนั้น ตถาคตได้ตรัสรู้อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อริยสัจ เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ การจะตรัสรู้อริยสัจได้นั้น ต้องละข้อปฏิบัติสุดโต่งแล้วปฏิบัติพอดี ที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ดังข้อความที่พระองค์แสดงแก่ปัญจวัคคีย์ พอสรุปได้ว่า “บรรพชิตไม่พึงเสพที่สุด 2 ประการ คือ กามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย) เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ อัตตกิลมณานุโยค (การประกอบความเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตได้ตรัสรู้มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด 2 ประการ อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้เพื่อนิพพาน”

พระองค์ทรงยืนยันว่า พระองค์เป็นสัมมาสัมพุทธะ คือ ผู้ที่ตรัสรู้เองโดยชอบ ก็เพราะทรงรู้ทรงเห็นอริยสัจ ดังข้อความพอสรุปได้ว่า “ญาณทัสสนะ(ความรู้เห็น) ตามความเป็นจริงของเราในอริยสัจ 4 ประการนี้ ยังไม่หมดจดดีตราบใด เราก็กังขังไม่ยืนยันว่า เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ตราบนั้น เมื่อใดญาณทัสสนะตามความเป็นจริงของเราในอริยสัจ 4 ประการนี้ หมดจดดีแล้ว เมื่อนั้นเราจึงยืนยันว่า เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก” จากข้อความนี้ หมายความว่า เจ้าชายสิทธัตถะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เพราะตรัสรู้อริยสัจ 4 พระองค์

นอกจากนั้นยังทรงได้รับการขนานพระนามว่า พุทฺโธ ก็เพราะตรัสรู้สัจจะ 4 อันเป็นคำอธิบายที่พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรอธิบายไว้เป็นนัยหนึ่งใน 15 นัย ดังข้อความว่า

1. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะตรัสรู้สัจจะทั้งหลายแล้ว
2. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะทรงทำหมู่สัตว์ให้ตรัสรู้
3. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะทรงเป็นพระสัพพัญญู
4. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะเป็นผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวง
5. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะไม่มีคนอื่นแนะนำ
6. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะทรงเป็นผู้เบิกบาน
7. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะทรงเป็นพระชินาสพ
8. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะทรงเป็นผู้ปราศจากอุปกิเลส
9. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะปราศจากราคะโดยสิ้นเชิง
10. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะปราศจากโทสะโดยสิ้นเชิง
11. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะปราศจากโมหะโดยสิ้นเชิง
12. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะปราศจากกิเลสโดยสิ้นเชิง
13. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะเสด็จถึงทางสายเอก
14. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณลำพังพระองค์

เดียว

15. ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า เพราะทรงเป็นผู้จัดซึ่งความไม่รู้ได้แล้ว เพราะทรงเป็นผู้ได้เฉพาะซึ่งความรู้

พระพุทธเจ้าสอนใคร

พระพุทธเจ้าสามารถทรงสอนปัญจวัคคีย์แล้ว ปัญจวัคคีย์ คือ ผู้ที่ถือปฏิบัติติดตามเจ้าชายสิทธัตถะ ซึ่งการปฏิบัติที่มีในครั้งนั้นประกอบด้วย นิยมปฏิบัติกัน 2 แบบ คือ แบบทรมานตน เรียกว่า ปฏิบัติแบบอัสติกิลมณานุโยค คือ การทำตนให้ลำบาก ด้วยวิธีการทรมานตน ได้แก่ ทุกรกิริยา เป็นทางตั้งเกินไป (สุริ พงศ์ไพบูลย์, 2525) และปฏิบัติแบบตามที่ตนต้องการ คือต้องการอะไรก็หามาสนองความต้องการ เรียกว่า ปฏิบัติแบบกามสุขัลลิกานุโยค ได้แก่การทำตนให้หมกหมุ่นอยู่ในกาม ย่อมตัดทางที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์ เป็นทางหน้อยเกิดไป ซึ่งได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส พอพระพุทธองค์ทรงเริ่มสอนปัญจวัคคีย์ ก็ทรงยกการปฏิบัติ 2 อย่างมาเป็นข้อชี้ให้เห็นว่าเป็นการปฏิบัติที่สุดโต่ง ไม่อาจนำผู้ปฏิบัติให้บรรลุคุณวิเศษได้ ต้องปฏิบัติตามทางสายกลาง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในการแสดงพระธรรมเทศนานี้ ท่านโกณฑัญญะหนึ่งในกลุ่มปัญจวัคคีย์ ได้รู้ตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ไม่ว่าสิ่งใดๆ ที่เกิดขึ้นมา ย่อมแตกดับไปทั้งหมด

เมื่อท่านปัญจวัคคีย์ ประกอบด้วย โกณฑัญญะ ได้ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทินว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นล้วนมีความดับเป็นธรรมดา” (ธรรมสภา, 2551) ได้รู้ธรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงสอน คือได้ดวงตาเห็นธรรม ดวงตาเห็นธรรมนั้นคือดวงตาเห็นสิ่งใดสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดเป็นเบื้องต้น ความแปรไปเป็นท่ามกลาง ความดับเป็นที่สุด สิ่งใดสิ่งหนึ่งก็คือทั้งหมดจะเป็นรูปก็ช่าง จะเป็นนามก็ตาม สิ่งใดสิ่งหนึ่งครอบคลุมเลยทีเดียวก็นั่นแหละ ธรรมชาติทั้งหมดเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะเป็นรูปธรรมก็ช่าง จะเป็นนามธรรมก็ตาม เกิดขึ้นแล้วก็แปรดับไป อย่างตัวสกลร่างกายของเราก็เหมือนกัน มันเกิดแล้วก็แปรไปตามธรรมดาของมันแล้วมันก็ดับ ดวงตาเห็นธรรม คือเห็นความดับทุกข์สิ้นเชิงในปริบตา หรือที่เรียกว่า โสดาปัตติผล ครบทั้ง 5 ท่านแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร ว่าด้วยเรื่องลักษณะที่เป็นอนัตตา โดยทรงนำสิ่งที่ท่านปัญจวัคคีย์มีอยู่ในตัวท่านและท่านรู้จักเป็นอย่างดีมาเป็นสื่อ นั่นคือ ทวารทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ยินได้ฟัง กลิ่นที่ได้ดม รสที่ได้ลิ้ม สัมผัสที่ได้กระทบถูก เรื่องที่ใจคิดนึก ชี้ให้เห็นว่า เป็นอนัตตา คือมิใช่ตัวตน ไม่อยู่ในอำนาจของใคร เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นไปตามที่ปรารถนา จบธรรมเทศนา ท่านปัญจวัคคีย์ได้สำเร็จอรหัตผล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนตตลักขณสูตร ภิกษุ

ปัญจวัคคีย์ก็มีใจยินดีชื่นชมภาสิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระพุทธองค์ตรัสเวลายากรณีนี้อยู่ จิตของ ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น

ในการแสดงธรรมตรัสสอนพวกนักบวชชฎิล 1,003 ท่าน พระองค์ทรงใช้ไฟที่พวก ชฎิลบูชาเป็นสื่อ แต่ทรงเปลี่ยนเป็นไฟภายใน คือ ไฟราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ จบธรรมเทศนา ท่านอดิตนักบวชชฎิลได้สำเร็จจอร์หัตผล

ในช่วงแรกแห่งการตรัสรู้ พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนนักบวชด้วยตนเอง จึงทรงใช้สื่อ ที่เป็นนามธรรมเป็นส่วนมาก เป็นเรื่องที่พวกเขาเคยผ่านการประพฤติดุภปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ มา เป็นอย่างดี

วิธีการสอนที่จัดว่าเป็นรูปธรรม คือ พระพุทธองค์ทรงใช้สิ่งของที่เห็นได้ด้วยตาเปล่า เป็นสื่อในการสอน ซึ่งสิ่งของนั้นก็มิได้อยู่ปรากฏให้เห็นในขณะที่ทรงสั่งสอน ก่อนจะนำเสนอ เราต้องทราบก่อนว่า พระพุทธองค์กับพระสาวกทั้งหลาย หลังจากอยู่จำพรรษาในฤดูฝนแล้วจะ เสด็จออกจาริกไปในถิ่นต่างๆ เสด็จพักตามป่า เขา ทุ่งนา ริมฝั่งน้ำ หมู่บ้าน และที่พักที่มีทายก สร้างถวายเป็นที่พักระหว่างทาง ดังนั้น เวลาที่พระองค์ทรงสั่งสอนพระสาวกทั้งหลาย ในช่วง เสด็จจาริกและในการสั่งสอนจึงขึ้นอยู่กับเหตุการณ์และสถานที่ ขอนำเสนอดังต่อไปนี้

ในกรณีเรื่องนางกิสสาโคตรมี เมื่อนางได้บุตรต่อมาบุตรนั้นก็ตายขณะที่ยังเล็ก และ นางก็ห้ามญาติที่จะนำบุตรไปเผา นางก็อุ้มลูกไปเพื่อถามผู้รู้เรื่องยาเพื่อบุตรจะได้ฟื้นคืนอีก โดย นางคิดว่าจะต้องมีคนรู้เรื่องยาและหวังว่าลูกของนางจะฟื้น

ต่อมานางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน และนางได้ทูลถาม พระพุทธเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญได้ยินว่า พระองค์ทรงทราบซึ่งยาเพื่อรักษาบุตรของฉันทน์ และพระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า เรารู้ซึ่งยา นางกิสสาโคตมิกี้ทูลถามว่า จะให้หม่อมฉันทำอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ให้เธอไปหาพันธ์เมล็ดผักกาด ตามหมู่บ้านต่าง ๆ แต่ก็มีข้อแม้อยู่ว่า พันธ์ เมล็ดผักกาดของครอบครัวของบุคคลที่ไม่เคยตาย (You must bring yellow the mustard seeds from a house where no one had ever died) นางกิสสาโคตมิกี้ได้เที่ยวเสาะหาพันธ์ เมล็ดผักกาดตามหมู่บ้านต่าง ๆ แต่ก็ไม่สามารถนำเมล็ดผักกาดได้ ในที่สุดนางก็กลับไปยัง สำนักของพระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าได้ตรัสกับนางว่า ธรรมชาติคือความตาย ซึ่งตรงกัน ข้ามกับสิ่งมีชีวิต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) แห่งสัตว์ทั้งหลาย เป็นธรรมชาติยั่งยืน เมื่อนาง ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า และได้ตรัสคาถาแก่นาง กิสสาโคตมิกี้ว่า

“ผู้เห็นทางอมตะ แม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว
ประเสริฐกว่า ผู้ไม่เห็นทางอมตะที่มีชีวิตอยู่ตั้ง 100 ปี”

การสอนด้วยการยกตัวอย่าง

พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสอนที่เกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของ
ธรรมชาติ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนพรรษาหนึ่ง พระพุทธเจ้าพักจำพรรษา ที่พระเชตวัน
กรุงสาวัตถี พระองค์ทรงใช้เมฆฝนประกอบการสั่งสอนภิกษุทั้งหลายว่า มีเมฆฝน 4 ชนิด คือ

1. เมฆฝนที่ฟ้าร้องคำรามแต่ไม่ตก
2. เมฆฝนที่ตกโดยฟ้าไม่ร้องคำราม
3. เมฆฝนที่ฟ้าไม่ร้องคำรามและไม่ตก
4. เมฆฝนที่ฟ้าร้องคำรามและตก

ในทำนองเดียวกัน มีบุคคลเปรียบเหมือนเมฆฝน 4 ชนิดนี้ คือ

1. บุคคลที่ชอบพูดแต่ไม่ทำ เปรียบเหมือนเมฆฝนที่ฟ้าร้องคำรามแต่ไม่ตก
2. บุคคลที่ชอบทำแต่ไม่พูด เปรียบเหมือนเมฆฝนที่ตกโดยฟ้าไม่ร้องคำราม
3. บุคคลที่ไม่พูดและไม่ทำ เปรียบเหมือนเมฆฝนที่ฟ้าไม่ร้องคำรามและไม่ตก
4. บุคคลที่ชอบพูดและชอบทำ เปรียบเหมือนเมฆฝนที่ฟ้าร้องคำรามและตก

รุ่งเช้าวันหนึ่งในฤดูหนาว มีสุนัขจิ้งจอกเป็นโรคเรื้อน ตัวหนึ่ง มาอาศัยอยู่ในบริเวณ
ใกล้ที่พักของภิกษุทั้งหลาย มันอยู่ที่ไหนๆ ก็คันมีความทุกข์ทรมาน มันย้ายที่อาศัยไปเรื่อย ๆ
ด้วยคิดว่าที่นั่นทำให้คันทุกข์ทรมาน ถึงเวลาแสดงธรรมพระพุทธองค์ทรงใช้สุนัขจิ้งจอกขี้เรื้อน
ประกอบการสอน โดยทรงชี้ให้เห็นว่า ภิกษุที่ถูกลากลักการะและการกล่าวชมครอบงำ ย่ำยีจิต
จะพักอยู่ที่ไหน ๆ ก็ทุกข์ทรมานในที่นั้น ๆ คือจิตใจกระวนกระวายอยากได้ลาภสักการะอยากให้
ผู้อื่นกล่าวชมสรรเสริญเยินยอ เหมือนสุนัขจิ้งจอกขี้เรื้อน

พระพุทธองค์ทรงสอนให้สามารถเห็นได้ เช่น หนูนานที่มีอยู่ตามทุ่งนาเพื่อ
ประกอบการสอน ทรงใช้หนูนานประกอบการสอนภิกษุทั้งหลายว่า มีหนูน้อย 4 ชนิด คือ

1. หนูนุ่แต่ไม่อยู่
2. หนูน้อยแต่ไม่ขุ่
3. หนูนุ่และขุ่

4. หนูซุกรและอยู่

ในทำนองเดียวกัน มีบุคคลเปรียบเหมือนหนู 4 ชนิดนี้ คือ

1. บุคคลที่เรียนธรรม แต่ไม่รู้ธรรมตามความเป็นจริง เปรียบเหมือนหนูที่ซุกรแต่ไม่อยู่ (ปัจจุบันหมายถึงเรียน แต่ไม่ปฏิบัติ)
2. บุคคลไม่เรียนธรรม แต่รู้ธรรมตามความเป็นจริง เปรียบเหมือนหนูที่อยู่แต่ไม่ซุกร (ปัจจุบันหมายถึงไม่เรียน แต่ปฏิบัติ)
3. บุคคลไม่เรียนธรรม และไม่รู้ธรรมตามความเป็นจริง เปรียบเหมือนหนูที่ไม่ซุกรและไม่อยู่ (ปัจจุบันหมายถึงไม่เรียนและไม่ปฏิบัติ)
4. บุคคลเรียนธรรมและรู้ธรรมตามความเป็นจริง เปรียบเหมือนที่หนูซุกรและอยู่ (ปัจจุบันหมายถึงทั้งเรียนและปฏิบัติ)

ในขณะที่พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ที่ป่าไม้ประดู่ลายทรงหยิบใบประดู่ลายขึ้นมางำไว้ แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “ใบไม้ในกำมือของพระองค์กับใบไม้ที่อยู่บนต้น อย่างไหนมากกว่ากัน” ภิกษุทั้งหลายพากันกราบทูลว่า “ใบไม้บนต้นมีมากกว่า ที่ทรงกำไว้มีเพียงเล็กน้อย” พระพุทธองค์มีรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “สิ่งที่พระองค์ทรงรู้แต่มิได้สอนมีมากเหมือนใบไม้บนต้นไม้ ที่ไม่สอนเพราะเป็นเรื่องไม่มีประโยชน์ ที่นำมาสอนเท่ากับใบไม้ในกำมือ คือ สอนเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ทางแห่งความหลุดพ้นมีเพียงทางเดียว เป็นทางสายเดียว คือ มรรค มีองค์ 8 ศีลสมาธิ ปัญญา ที่มีสติปัญญา 4 เป็นหลัก ทางสายอื่นไม่ใช่ทั้งหมด แม้ว่าจะมีการตนพบความจริงของจักรวาลอีกนับไม่ถ้วน ก็ไม่ใช่สาระ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสแก่ภิกษุหลายรูป ณ ป่าสีสพาวันประดู่ลายใกล้กรุงโกสัมพีนครว่า “ความรู้ต่าง ๆ ที่ทรงรับรู้มาจากสัพพัญญุตญาณนั้นมากมายเหลือเกิน เหมือนใบไม้ทั้งป่า แต่ความรู้ที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นประดุจดังใบไม้เพียง 2-3 ใบในกำมือ ความจริงที่รู้มีมากมาย แต่เราไม่ได้สอน เพราะความจริงที่รู้มีมากมาย แต่เราไม่ได้สอน เพราะความจริงเหล่านั้นไม่เป็นไปเพื่อความเข้าใจอันจริงถ่องแท้ ไม่เป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายของศาสนา คือ นิพพาน (สม สุจิรา, 2554)

แอตโล สตีเวนสัน ผู้สมัครชิง ตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐฯ เคยกล่าวว่าสุนทรพจน์ในปี 1952 ว่า ธรรมชาติมีความเป็นกลาง มนุษย์ยื้อแย่งอำนาจจากธรรมชาติมาเปลี่ยนโลกให้

เป็นทะเลทราย หรือเปลี่ยนทะเลทรายให้แบ่งบาน ไม่มีความชั่วร้ายในอยู่ในอะตอม จะมีอยู่ก็แต่เพียงในจิตวิญญาณของมนุษย์เท่านั้น (กุลศิริ เจริญศุภกุล และคณะ, 2552)

พระองค์ทรงใช้มะม่วงประกอบการสอนภิกษุทั้งหลายเกี่ยวกับเรื่องมะม่วงมี 4 ชนิด คือ

1. มะม่วงดิบแต่ผิวสุก	2. มะม่วงสุกแต่ผิวดิบ
3. มะม่วงดิบและผิวดิบ	4. มะม่วงสุกและผิวสุก

เพราะเราจะเห็นได้ว่าจะมาเป็นต้นมะม่วงให้ผลพระพุทธองค์เปรียบเทียบกระบวนการในการปลูกและกระบวนการเป็นผลซึ่งประกอบด้วยองค์ 5 ประการนี้เปรียบเทียบเหมือนกระบวนการปลูกมะม่วง คือ

ศีล เปรียบเหมือนการทำร่องน้ำรอบต้นไม้ เพราะเป็นมูลเหตุให้สัมมาทิฐิเจริญ
 สุตะ เปรียบเหมือนการรดน้ำให้เหมาะแก่เวลา เพราะเพิ่มพูนภาวนา
 สากัจฉา เปรียบเหมือนการตัดแต่งกิ่ง เพราะนำความยุ่งยากแห่งภาวนาออกไปได้
 สมถะ เปรียบเหมือนการทำท่อน้ำให้แข็งแรง เพราะทำภาวนาให้มั่นคงยิ่งขึ้น
 วิปัสสนา เปรียบเหมือนการใช้จอบขุดราก เพราะขุดรากตัณหา มานะและทิฐิได้
 ดังนั้น บุคคลต้องการจะบริโภคมะม่วงสุกที่อร่อยจึงผูกข่มน้ำทำให้มันคงโดยรอบ ต้นมะม่วงรดน้ำตามเวลาที่เหมาะสม ทำคั่นกันไม่ให้น้ำไหลออกได้ดี กำจัดเถาวัลย์ ท่อนไม้แห้ง รังมดแดง หรือใยแมงมุมในที่ใกล้ออกไป ใช้จอบขุดโคนต้นตามเวลาที่เหมาะสม เมื่อเขาไม่นิ่งดูตายทำเหตุ 5 ประการนี้ ต้นมะม่วงนั้นเจริญขึ้นแล้วก็จะให้ผลได้ ฉันทิ พึงทราบข้อเปรียบเทียบนี้ฉันทิ ก็พึงทราบว่าปาริสุทธศีล 4 เหมือนการผูกข่ม(น้ำ)โดยรอบต้นไม้ การพึงธรรมเหมือนการรดน้ำตามเวลาที่เหมาะสม สมถะเหมือนการทำคั่นกันน้ำให้มันคง การตัดความผิดพลาดคลาดเคลื่อนในกัมมัฏฐานเหมือนการกำจัดเถาวัลย์เป็นต้นในที่ใกล้ การอบรมอนุปัสสนา 7 เหมือนการใช้จอบขุดโคนต้นตามเวลาที่เหมาะสม ส่วนการให้อรหัตผลแห่งสัมมาทิฐิที่ธรรม 5 ประการนี้สนับสนุนแก่ภิกษุนี้ เหมือนการให้ผลอันอร่อยของต้นมะม่วงที่เหตุ 5 ประการนั้นสนับสนุนแล้ว และในทำนองเดียวกัน มีบุคคลเปรียบเหมือนมะม่วง 4 ชนิดนี้ คือ

1. บุคคลมารยาทเรียบร้อย แต่ไม่รู้ธรรมตามความเป็นจริง เปรียบเหมือนมะม่วงดิบแต่ผิวสุก (ในที่นี้หมายถึงภิกษุปุถุชน) ปุถุชน คือ คนที่ยังมีกิเลสหนา ที่เรียกเช่นนี้

เพราะบุคคลประเภทนี้ยังมีเหตุก่อให้เกิดกิเลสอย่างหนานานัปการ ปุณฺณมี 2 ประเภท คือ 1. อันธปุณฺณ คนที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิต 2. กัลยาณปุณฺณ คนที่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิตแล้ว ดังนั้น ปุณฺณ ได้แก่ มนุษย์ 1 ภูมิ เทวดา 6 ภูมิ รูปพรหม 10 ภูมิ (เว้น สุทธาวาส 5 ภูมิ อสัณฺณสัจจ 1 ภูมิ) และอรุพพรหม 4 ภูมิ รวมเป็น 21 ภูมิ ด้วยกัน เป็นสัตว์ผู้มีปัญญาทั้งนั้นซึ่งปฏิสนธิด้วย มหาวิบากญาณสัมปยุตต 4) ปุณฺณ หมายถึง สามัญชน มาจากคำว่า ปุณฺ ซึ่งแปลว่า หนา และคำว่า ชน แปลว่า คน รวมความแล้ว คือ คนหนา ที่ว่า หนา คือ หนาด้วยกิเลส คือ โลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นลักษณะของสามัญชน เช่น ฉันทก็เป็นแค่ปุณฺณคนหนึ่ง

2. บุคคลมารยาทไม่เรียบร้อย แต่รู้ธรรมตามความเป็นจริง เปรียบเหมือนมะม่วงสุกแต่ผิวดิบ (ในที่นี้หมายถึงภิกษุอรหันต์แต่มารยาทไม่ดี ถ้าเป็นชาวบ้านก็คือคนที่มารยาทไม่ดีแต่จิตใจงาม)

3. บุคคลมารยาทไม่เรียบร้อย และไม่รู้ธรรมตามความเป็นจริง เปรียบเหมือนมะม่วงดิบและผิวดิบ (ในที่นี้หมายถึงภิกษุปุณฺณมารยาทไม่ดี ถ้าเป็นชาวบ้านก็คือคนที่มารยาทไม่ดีจิตใจก็ทราม)

4. บุคคลมารยาทเรียบร้อย และรู้ธรรมตามความเป็นจริง เปรียบเหมือนมะม่วงสุกและผิวสุก (ในที่นี้หมายถึงภิกษุอรหันต์และมารยาทดี ถ้าเป็นชาวบ้านก็คือคนที่มารยาทดีและจิตใจงาม) คำว่าบุคคลมีมารยาทที่เกี่ยวข้องกับพระวินัยคืออภิสมจาริกสิกขา คือหลักการศึกษอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงาม สำหรับชักนำความประพฤติความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงามมีคุณค่าน่าเลื่อมใสยิ่งขึ้นไป หมายถึง อุตมสมจาริกสิกขา คือมารยาทชั้นสูง เป็นชื่อของศีลบัญญัติ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ครั้งแรกของการบัญญัติสิกขาบท เพราะพระพุทธเจ้าทรงดำนิพระสุทินโดยประการต่าง ๆ แล้ว ได้ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยาก บำรุงยาก มักราก ไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยง่าย บำรุงง่าย มักราก สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัดกิเลส อาการน่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยประการต่าง ๆ ทรงแสดงธรรมมีกถาให้เหมาะสมให้คล้อยตามกับเรื่องนั้น แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เราจะบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการ คือ

1. เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์

2. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
3. เพื่อความข่มขู่บุคคลผู้เก้อยาก
4. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
5. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายที่จะบังเกิดในปัจจุบัน
6. เพื่อปิดกั้นจิตอาสวะทั้งหลายที่จะบังเกิดในอนาคต
7. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
8. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
9. เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม
10. เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย

การสอนธรรมกับการอยู่ร่วมธรรมชาติ

การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยซึ่งถือว่าเป็นพุทธบัญญัติไว้แก่พระสงฆ์ทั้งสองฝ่าย เพื่อให้พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายได้ยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติสำหรับฝึกกายและวาจาของตน ที่เป็นหลักพื้นฐานในการพัฒนาการเพื่อบรรลุคุณธรรมขั้นสูงสุดต่อไป และเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นพระพุทธเจ้าก็ยังได้ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้เป็นการเกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการกำกับดูแลเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การไม่มีการเบียดเบียนสรรพสัตว์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎกตอนหนึ่งว่า สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากภูเขาคิชฌกูฏพร้อมกับหมู่ภิกษุสงฆ์ ทอดพระเนตรเห็นภูมิจีนังดงามที่พระธินิยะกุมภการบุตรก่อสร้างขึ้นเพื่ออยู่จำพรรษาสำหรับตน พระองค์ตรัสถามว่า “นั่นอะไร น่าดูน่าชม สีเหมือนแมลงค่อมทอง” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงดำหนิว่า “ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษนั้น ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ โฉนโมฆบุรุษจึงขยำโคลนก่อภูมิดินล้วนเล่า โมฆบุรุษนั้นชื่อว่าไม่มีความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ ความไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย พวกเธอจงไปทำลายภูมินั้นเสีย อย่าให้เพื่อนพรหมจารีในภายหลังเบียดเบียนหมู่มสัตว์เลย ภิกษุไม่พึงทำภูมิดินล้วน ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ”

พระพุทธเจ้าได้มีกระบวนการเพื่อเป็นการพัฒนาคณะสงฆ์และเอื้อต่อพระวินัยในการสนใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากจะช่วยอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยัง

สามารถปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลสมัย ภูมิประเทศ และสังคมแต่ละท้องถิ่นได้ โดยอาศัย
หลักมหาปเทศ 4 ประการ คือ

1. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควรแต่เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่
ควร
2. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควรแต่เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้น
ควร
3. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตว่าควรแต่เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่
ควร
4. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควรแต่เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้น
ควร

จากเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าต้องการให้พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายตลอดสาวกปรับ
พระวินัยให้เข้ากับกาลสมัยได้ เพื่อให้พระสงฆ์มีหลักในการตัดสินใจว่า อะไรควร อะไรไม่ควร
สิ่งไหนควร สิ่งไหนควรทำ สิ่งไหนไม่ควรทำ และนอกจากนั้นพระปัจฉิมวาจาของพระตถาคตที่
ตรัสแก่พระสงฆ์มีพระอานนท์เถระ เป็นต้นว่า “... อานนท์ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา สงฆ์จำนงอยู่
จงถอนสิกขาบทเล็กน้อย เสียบ้างก็ถอนได้...”

หลักมหาปเทศนี้พระองค์ทรงอนุญาตไว้ที่เมืองสาวัตถี เพราะว่าภิกษุชาวเมืองสาวัตถี
ถึกไม่กล้าฉันผลไม้ โดยสงสัยว่าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตหรือไม่ เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบจึงให้
หลักมหาปเทศนี้ไว้ พระวินัยกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า ภิกษุชาวเมืองกบิลพัสดุ์ขอล่องเข็มที่ทำ
ด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ประชาชนติเตียน ประณามว่าไม่รู้จักพอ ทำให้นายช่างผู้ทำ
กล่องเข็มลำบาก การค้าขายล้มเหลว เมื่อพระพุทธเจ้าทราบเรื่องนั้นแล้ว จึงรับสั่งให้ประชุม
สงฆ์บัญญัติพระวินัยห้ามไม่ให้ภิกษุทำอย่างนั้นอีก ถ้าฝ่าฝืนต้องอาบัติปาจิตตีย์ นอกจากนี้แล้ว
พระวินัยยังช่วยอนุรักษ์ดิน ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยห้ามไม่ให้ภิกษุขุดดิน เพราะ
การขุดดินเป็นการเบียดเบียนสัตว์ ทั้งประชาชนก็ติเตียน

พระพุทธศาสนาก็ถือว่า ชีวิตทุกชีวิตย่อมมีคุณค่าโดยตัวเอง และมีธรรมชาติคือการ
รักษาชีวิตเหมือนกันหมด คือไม่อยากตาย ไม่อยากให้ใครมาทำลายหรือมาเบียดเบียนชีวิต
ตนเอง ดังนั้นทุกชีวิตจึงต้องไม่ควรทำลายชีวิตของกันและกัน และในทางพระวินัยนั้นมี

บทบัญญัติห้ามทำลายชีวิต โดยเฉพาะในปาราชิกสิกขาบทที่ 3 ซึ่งเป็นโทษร้ายแรงและเมื่อต้องอาไม่สามารถเยียวยาได้ เป็นอาบัติหนักที่สุด

ภัทรพร สิริกาญจน ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ” ตอนหนึ่งว่า ผู้มีศีลและวินัยอย่างเคร่งครัดย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะศีลและวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักพุทธศาสนา ทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืช อันเป็นสิ่งมีชีวิต นอกจากนั้นผู้มีศีลและวินัยยังทะนุบำรุงสิ่งมีชีวิตให้เจริญงอกงามและเป็นประโยชน์แก่อุภโลกลก จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” (ภัทรพร สิริกาญจน, 2538)

สรุป

เรื่องที่พระพุทธรองค์ ทรงใช้วิธีการสอน เพื่อสอนพุทธบริษัท เป็นการหยิบยกเอาสิ่งที่อยู่ปรากฏเฉพาะหน้าที่สามารถประจักษ์ให้เห็นเป็นเครื่องมือเพื่อประกอบในการแสดงธรรม ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ที่พระพุทธรองค์ทรงใช้ เป็นบุคคลหรืออุปกรณ์หรือวัตถุ ซึ่งเป็นข้อเปรียบเทียบ การยกอุทาหรณ์ เพื่อชี้ธรรมนำความสุขระดับจิตให้เข้าสู่กระแสพระนิพพาน อันเป็นแนวทางอันสูงส่งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กุลศิริ เจริญศุภกุล และคณะ. (2552). *ควอนตัมกับดอกบัวการเดินทางสู่พรมแดนที่วิทยาศาสตร์และพุทธศาสนาบรรจบ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- ธรรมสภา. (2551). *อสีติมหาเถระสาวก 80 พระอรหันต์ชีวิตประวัติและคำสอนของพระเถระสาวกในสมัยพุทธกาล*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2538). *หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติแนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน*. ใน งานวิจัยเสนอต่อสถาบันไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นามนีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สม สุจิรา. (2554). *ไอน์สไตน์พบ พระพุทธเจ้าเห็น. (พิมพ์ครั้งที่ 77)*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

สุธี พงศ์ไพบูลย์. (2525). *อุปกรณ์วรรณคดีพุทธศาสนาคู่มือพระปฐมสมโพธิกถา (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.